

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM V PRAZE V LETECH 1983 - 1986

Zdeněk Dragoun a kolektiv

Základní informace o pražských archeologických výzkumech v uvedeném období se vyrovnávají s určitým dluhem, který v tomto směru v PSH vznikl. Naposledy se objevily v XVII. ročníku v r. 1984, kde byla zaznamenána archeologická činnost pražských institucí za léta 1979 - 1981. Na podzim r. 1983 proběhla v Praze XV. celostátní konference archeologů středověku, pořádaná Muzeem hlavního města Prahy (MMP) ve spolupráci s Archeologickým ústavem ČSAV (AÚ ČSAV) a Pražským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody (PSSPPOP) pod názvem Počátky a vývoj raně historické Prahy a středověkých městských aglomerací. Konference důkladně zhodnotila výsledky archeologických výzkumů do doby svého pořádání jak ve formě analýzy jednotlivých akcí, tak i syntetizujícím pohledem na vývoj Prahy v raném středověku (téměř všechny referáty vyšly tiskem ve sborníku *Archeologica Pragensia* 5/1 a 5/2 v r. 1984). Proto bylo rozhodnuto navázat v tomto ročníku PSH na uvedenou konferenci a přinést zprávy o výzkumech, které proběhly od jejího skončení do r. 1986. V budoucnu pak redakční rada PSH počítá s návratem k pravidelnému zařazování informací o archeologických výzkumech vždy za dva kalendářní roky.

Pravidelný čtenář *Kroniky* zaregistruje i jeden závažný rozdíl v obsahu zpráv o archeologických výzkumech. Tentokrát totiž neuvádíme informace o výsledcích výzkumu pravěké etapy ve vývoji pražské kotliny. Vedle dílčích problémů s rozsahem zpráv o výsledcích veškerých archeologických akcí na území Prahy, vyvolaných nebývalým množstvím stavebních prací, je toto omezení odůvodněno především zavedením rubriky obdobného charakteru ve sborníku *Archeologica Pragensia*. Zájemce o základní informace o výsledcích nejnovějších výzkumů na poli pravěkých dějin Prahy tak odkazujeme na tento sborník, vydávaný a distribuovaný Muzeem hl. města Prahy, kde již od 8. ročníku v r. 1987 je možné uvedenou problematiku sledovat.

V letech 1983 - 1986 došlo v oblasti archeologického výzkumu historické Prahy k celé řadě významných zjištění, která plně potvrdila nezbytnost dokonalého přehledu o všech zemních pracích jak v historickém jádru města, tak i v lokalitách jeho zemědělského zázemí. Svoji oprávněnost potvrdila Koordinační skupina Pražské archeologické komise, která v kooperaci PSSPPOP, MMP a AÚ ČSAV zajišťuje operativní záchranu a dokumentaci archeologických památek, ohrožených stavebními pracemi, jejichž kompletní evidenci vedou pracovníci archeologického odboru PSSPPOP.

Nutnost sledovat veškeré zásahy do historického terénu v posledních letech nejlépe ilustruje Pražský hrad. Při jeho archeologickém výzkumu došlo v uplynulém období k výrazné kvantitativní i kvalitativní změně důslednou realizací záchranných i předstihových výzkumů při všech zemních pracích. Kolektiv pracovníků AÚ ČSAV vedený J. Frolíkem získal tak během relativně krátké doby řadu závažných informací, které doplňují výsledky starších výzkumů, mnohdy je podstatně prohlubují a v některých případech vedou i k přehodnocení pohledu na vývoj Pražského hradu. Odborníci AÚ ČSAV zajistili i pokračování systematického archeologického výzkumu Vyšehradu.

Proti předchozímu období zintenzívnil archeologický výzkum levého břehu historického jádra Prahy, původního podhradí Pražského hradu. Z řady záchranných a předstihových výzkumů je možné jmenovat sledování rozsáhlé rekonstrukce objektu ČNR ve Sněmovní ulici, účast na počínající regeneraci Janského vršku (PSSPPOP) a rozsáhlý plošný výzkum v místech

předlokační osady Újezd (MMP). Na ploše Starého Města pokračoval po tříleté přestávce archeologický výzkum Ungeltu (AÚ ČSAV) a při záchranných pracích souvisejících s rekonstrukcí tzv. Královské cesty došlo k závažným objevům v prostoru Staroměstského náměstí a v jeho blízkém okolí (PSSPPOP). Pracovníky PSSPPOP byly objeveny další dosud neznámé románské stavby - sakrální i obytné. Významný plošný odkryv realizovali pracovníci MMP v souvislosti s rekonstrukcí Tylova divadla na Ovocném trhu. Neméně důležité jsou i předstihové výzkumy středověkých osad na okrajích Prahy, zachycující relikty raně středověkého vývoje osídlení a dokumentující v některých případech poslední zbytky středověké dispozice lokalit, ustupujících novodobé výstavbě (MMP).

Přinesla-li pražská konference archeologů středověku v r. 1983 vítanou příležitost k zamyšlení nad dosavadním stavem poznání historického vývoje pražské sídelní aglomerace, pak výsledky archeologického výzkumu v několika následujících letech znovu potvrdily tezi o nutnosti prohlubování a rozšiřování pramenné základny získáváním množství nových informací, dosud ukrytých pod dlažbou dvorků, ulic a náměstí i pod podlahami domů v historickém jádru Prahy.

PRAHA 1 - PRAŽSKÝ HRAD

Archeologický výzkum Pražského hradu je od r. 1980 prováděn na základě smlouvy mezi Kanceláří prezidenta ČSSR a ČSAV. Od r. 1983 probíhá převážně předstihovou formou. Práce v terénu jsou organizovány týmově a podílejí se na nich J. Frolík, I. Boháčová, J. Žegklitz a od r. 1986 K. Tomková, z technických sil nejvíce J. Petříčková (od r. 1985).

CHRÁM SV. VÍTA

Během rekonstrukčních prací v severní části katedrály byl v letech 1983 - 86 prováděn předstihový (v tzv. místnosti pod schodištěm), záchranný (kůrová kaple, nová sakristie) a zjišťovací (stará sakristie) výzkum. Zachyceny byly pozůstatky románských zdív tzv. kláštera kostela pražského, a to severovýchodní roh ambitu, kde byly pod jeho podlahou (254,20 - 254,50 m n. m.) zjištěny 2 kostrové hroby, a zeď, která objekt vymezovala na východní straně. Západně od kláštera bylo zjištěno souvrství, datované do 13. - 15. stol. S pozůstatky dvou hrobů z 15. stol. Zdiva kláštera byla ve 14. stol. ubourána (na úroveň 256,40 m n. m.) a zavezena mohutnými vrstvami planýrek, do nichž byly ve staré sakristii uloženy 2 pohřby. V prostoru nové sakristie a místnosti pod schodištěm byla objevena západní zeď nerealizované severní věže katedrály. Určitou stavební aktivitu v 16. stol. dokládají nálezy jam a kůlových jamek. Nejmladší vrstvy souvisejí s dostavbou katedrály v 19. - 20. stol.

Jan Frolík, AÚ ČSAV

JELENÍ PŘÍKOP

V letech 1983 a 1984 probíhal průběžný záchranný výzkum při hloubení dvou šachet a štoly pro kanalizaci. Zhruba 2 m od parkánové hradby (základová spára 243,90 m n. m.) v hloubce asi 4 m od současného povrchu (248,90 m n. m.) byla zachyceno zjílovatělé podloží tvořené rostlou břidlicí, svažující se v přibližně 30° úhlu do Jeleního příkopu. Nad podloží byly zjištěny vrstvy se středověkým keramickým materiálem. Tyto vrstvy jsou překryty mocným navážkovým souvrstvím, z něhož byl získáván četný archeologický materiál 16. - 19. stol. (keramika, sklo, kamenina, odpad kostěné výroby).

Ivana Boháčová, AÚ ČSAV

JIŘSKÁ ULICE

a) Ve stěně vodovodní přípojky před čp. 3 bylo v r. 1986 zachyceno 2 m mocné souvrství (povrch 247,40 m n. m.) s pozůstatky dvou objektů. Mladší z nich, prezentovaný kamennou zídkou, překrýval starší (zemnice?), zahluobený do vrstvy se středohradištní keramikou a zčásti do písčitého podloží (kóta 246,00 m n. m.). Objekty jsou vzhledem ke své poloze v trase Jiřské ulice datovány do období před zánikem brány v Černé věži a jejím přeložením do brány dosud fungující (pravděpodobně ve 13. stol.).

Ivana Boháčová, AÚ ČSAV

b) Záchranný výzkum v čp. 10, probíhající v souvislosti se stavebními úpravami domu, registroval starší úroveň (renesanční) podlah a navážky z doby poslední přestavby objektu po

r. 1800. Severně od domu bylo ve vodovodní přípojce zachyceno až 108 cm silné sídlištní souvrství s keramikou 11. - 13. stol., nasedající na písčité podloží (251,60 m n. m.). Velmi pravděpodobně jde o zbytek vltavské terasy. Pohřebiště, lokalizované starší literaturou do těchto míst, průkop nezachytil.

Jan Frolík, AÚ ČSAV

JIŘSKÉ NÁMĚSTÍ

a) V r. 1984 byl zahájen dlouhodobě plánovaný předstihový výzkum Jiřského náměstí, pokračující prozatím dvěma dalšími sezónami. Dosud prozkoumaná plocha činí 511 m². Výzkumem bylo prokázáno, že nejvyšší hřbet zjilovatělého skalního hradčanského ostrohu probíhá v jižní části zkoumané plochy a odtud klesá na obě strany (tj. k jihu v intervalu 256,40 - 256,10 m n. m. a k severu v intervalu 256,40 - 255,40 m n. m.). Nejstarší osídlení dokládají prozatím 3 objekty, obsahující nevýraznou keramiku s kalichovitou profilací okraje. Podle relativně stratigrafického vývoje byla pak postavena dvě rovnoběžně probíhající románská zdiva, doložená prozatím v délce 35 m ve směru východ-západ, interpretovaná jako chodba. Na sever od chodby byly zjištěny silné vrstvy malty a opukových odštěpků, dvě jámy na vápno a četné kúlové jamky. Situace je interpretována jako staveniště a datována do druhé poloviny 12. stol. Výjimku tvoří pouze severovýchodní roh zkoumané plochy, v němž se podobné vrstvy nevyskytovaly a který byl od ostatní plochy oddělen plotem, indikovaným řadou dvojitých drobných kúlových jamek. Nejspíše na přelomu 12. a 13. stol. bylo náměstí pravidelně rozměřeno. Na severním okraji plochy probíhala nepravidelně vyšetřovaná cesta o zjištěné šíři 4,9 m. Mezi cestou a chodbou existovaly ploty vymezené parcely. Na parcelách byly ve 2 - 3 horizontech zjištěny kúlové stavby, zbytky podezdívek, část polozemnice a fragmenty dvouprostorového srubu, se železářským pracovištěm v interiéru. Přibližně v polovině 13. stol. veškerá zástavba zanikla a náměstí sloužilo až do 14. stol. jako smetiště, jež se projevuje až 80 cm silným hlinitým souvrstvím. V severozápadním rohu zkoumané plochy byla odhalena jihovýchodní část kamenného domu s maltovou podlahou. Během dalšího vývoje bylo náměstí celkem třikrát vydlážděno nebo vyšetřováno a protkáno výkopy pro dřevěná vodovodní potrubí, datovaná do 15. - 18. stol. V 16. stol. byla uprostřed náměstí vybudována cihlová kašna, která zanikla nejspíše na přelomu 16. a 17. stol. Nejmladší objekty (jámy, kúlové jamky, podezdívky) jsou pozůstatkem dílny Jednoty pro dostavbu chrámu sv. Víta z druhé poloviny 19. stol. Významný je nález množství při dostavbě vyměněných architektonických článků a jejich zlomků.

b) V letech 1985 - 86 probíhalo hloubení kolektoru za domy čp. 34 - 36 na severní straně Jiřského náměstí v prostoru zaniklého parkánu. Až 8 m hluboký výkop (od kóty 256,80 m n. m.) odkryl sklepy po r. 1876 zbořených renesančních domech a pod nimi (event. mezi nimi) parkánové souvrství s materiálem 15. - 16. stol. a četnými staršími příměsemi. Severní stěnu výkopu tvoří parkánová hradba, k jejímuž datování výzkum nepřispěl. Směrem k jihu za linii zaniklé hlavní hradby výkop zasáhl na dvou místech. V prostoru zaniklého čp. 34 zachytil část souvrství 13. stol. s torzem zahloubeného objektu (rozmezí kót 249,30 - 251,30 m n. m.). Pod úrovní podlah sklepů zaniklého čp. 33 byl zachycen fragment základového zdiva románské hradby (mezi kótami 249,30 - 250,70 m n. m.), který porušil starší sídlištní souvrství o mocnosti až 0,9 m, datované do 9. - 10. stol. Zachycené pozůstatky zuhelnatělých dřev nebo jejich otisků v dutinách v malé části souvrství, kterou se podařilo prozkoumat, lze interpretovat jako části tří časově následných srubů.

Jan Frolík, AÚ ČSAV

JÍZDÁRNA

V zimě 1982/83 se uskutečnil záchranný výzkum v souvislosti s budováním sklepů ve střední části jižního křídla Jízdárny Pražského hradu. Do sprašového podloží (256,60 m n. m.) bylo vyhloubeno celkem 12 hrobů. Devět z nich je datováno do 10. stol. a náleží k pohřebišti rozkládajícímu se západně odtud na terase jižně od Jízdárny, jeden pochází ze středověku a ve dvou případech jde o neanatomické shluky kostí z hrobů porušených při stavbě jižního křídla. Podloží bylo kryto až 2,60 m mocnými navážkami datovanými do let 1694 - 97 (výstavba Jízdárny) a krytými současnou podlahou.

Jan Frolík, AÚ ČSAV

JIŽNÍ ZAHRADY (NA VALECH, RAJSKÁ)

V letech 1983-84 a 1986 byly průběžně sledovány přípravné a těžební práce, během nichž došlo mimo vyhloubení 13 statických šachet (hloubka 6 - 10 m) ke dvěma rozsáhlejším zásahům do terénu. Větší z nich (4500 m²) si kromě odstranění původního parkánového opevnění v délce asi 50 m vyžádal odtěžení historických souvrství (z kóty 243,50 - 241,50 m n. m.) až na úroveň skalního podloží (kóty 237,00 - 232,00 m n. m.). V nejstarších vrstvách nad podložím, které je možno datovat podle keramického materiálu do mladohradištního období, byly ojediněle zachyceny pozůstatky sídlištních objektů. Mimo vlastní parkánové hradby ze 14. stol. byla zdokumentována původní úroveň parkánu s dvojí kamennou dlažbou, překrytá navážkami s materiálem 16. - 17. stol. Jejich součástí je výrazná spáleništní vrstva, nejspíše z požáru Hradu v r. 1541. Dokumentovaný východní úsek šachty v Rajské zahradě (kóta povrchu 254,40 m n. m.) zachytil v hloubce 7,8 m prudce se svažující stěnu příkopu, jehož jednorázové zasypání je doloženo k r. 1562.

Ivana Boháčová, AÚ ČSAV

LAKOVNA

V letech 1985-86 proběhl předstihový výzkum v bývalé lakovně, situované v přízemí východní části palácového křídla na severní straně II. nádvoří (plocha 100 m²). Na zjílovatělé skalní podloží skloněné k severu (253,20 - 254,10 m n. m.) nasedalo až 210 cm silné souvrství, datované předběžně do 9. - 12. stol., v němž se podařilo rozeznat celkem 5 úrovní srubových a kůlových staveb. Nejzachovalejší z nich byly dva časově následné sruby (jednoduchý s jílovou podlahou a po něm dvoupřístorový s podlahou z plochých kamenů, nahrazených později valouny) z 10. stol. Do tohoto souvrství byl postaven rozsáhlý románský dům (rekonstruované rozměry 5,3 x 12 m) s maltovou podlahou v interiéru (kóta 254,30 - 254,80 m n. m.), který je pravděpodobně totožný s tzv. Starou Vikárkou, zbořenou po r. 1580. Po zániku domu sloužil prostor jako konírna, která je nálezy datována do 16. - 19. stol. V severní části lakovny byl odkryt vnitřní líc románské hradby. Důležitý stratigrafický vztah mezi souvrstvím staveb a hradbou nebylo možno posoudit, protože pruh terénu za hradbou byl zničen vybudováním kolektoru ve třicátých letech 20. stol.

Jan Frolík, AÚ ČSAV

LOBKOVICKÝ PALÁC

Dlouhodobě (od r. 1971) trvající výzkum Lobkovického paláce se v letech 1984-85 soustředil na plochy obou palácových nádvoří. Městiště paláce je položeno na jižním svahu východního konce hradčanského ostrohu, podložím lokality jsou zjílovatělé břidlice a křemence, místy pokryté písky vinohradské vltavské terasy (podloží klesá v intervalu 243,50 - 239,60 m n. m.).

Nejstarším objektem je příkop ve směru východ-západ, datovaný do 9. stol. Po (zřejmě brzkém) zániku byl nahrazen valovým opevněním s doloženými třemi fázemi. Nejmladší opevnění se rozpadalo za trvání keramiky se zduřelými okraji. Za valem byla zachycena sídlištní vrstva s keramikou (předběžně) 9. - 10. stol. Po r. 1135 byla postavena románská hradba a Černá věž s východní hradní branou, vymežující areál paláce na jih a východ. Původně velmi svažité prostor za hradbou sloužil až do poloviny 13. stol. jako smetiště. Na rovné, ale svažité (243,60 - 241,50 m n. m.) ploše pak vznikla prvá zástavba, doložená třemi úrovněmi objektů na kamenných podezdívkách. Na severním okraji městiště, při Jiřské ulici, se nalézala pravděpodobně zděná, ale blíže neidentifikovatelná architektura. Ve 14. stol. bylo městiště zastavěno 3 kamennými domy na oddělených parcelách. Hranice parcel respektují situaci 13. stol. V zázemí parcel u románské hradby se nalézala lehčí zástavba, z níž se nejlépe dochoval minimálně dvouprostorový srub s maltovou podlahou. Zánik domů v první polovině 16. stol. je provázen mohutnými vrstvami planýrek a navážek, které stabilizovaly terén na úrovni 243,00 - 243,80 m n. m. na velkém a 242,20 - 242,60 m n. m. na malém nádvoří. Pro mladší období výzkum zachytil nejlépe 1. renesanční (pernštejnskou) etapu paláce, datovanou do let po r. 1555 a doloženou jámami na vápno, kvalitní cihlovou dlažbou a torzem zděné stavby s vodovodem.

Jan Frolík, AÚ ČSAV

LUMBEHO ZAHRADA

Na ploše na západ od pohřebiště zkoumaného v sedmdesátých letech proběhl v r. 1983 a 1984 povrchový průzkum a byly provedeny ruční geologické vrty. Z 246 vrtů pouze 4 zachytily archeologické objekty, v 11 případech je jejich existence nejistá. Předstihový výzkum plochy byl plánován na rok 1987. Drobné předstihové akce v dalších částech zahrady zachytily pouze pozůstatky novověké zahradnické aktivity.

Jitka Petříčková, AÚ ČSAV

OKTOGON

Od srpna 1985 do března 1986 probíhal předstihový výzkum prostoru pod Oktogonem (30 m²) v jihozápadním rohu III. nádvoří. Byly odkryty pozůstatky dvou staveb, zaniklých nejpozději v letech 1643-44, z nichž jednu lze ztotožnit s domem zámeckého hejtmana, doloženým v 15. stol. Stavby byly uloženy do vyrovnávacího souvrství, které v období po r. 1135 překrylo vrstvy s četnými pozůstatky sídlištních objektů a množstvím keramiky, kladené do středohradištního a mladohradištního období. Z téhož horizontu byla vyzdvižena železná sekera. K osídlení prostoru došlo po zániku staršího valového opevnění, probíhajícího podél jižní hrany hradní ostrožny, jehož hliněné těleso proložené roštovou konstrukcí (zachyceno celkem 6 úrovní) a opukovými kameny bylo zjištěno ve stratigraficky nejstarší zkoumané situaci. Ojedinelé zlomky keramiky z valového tělesa lze přiřadit jednak středohradištní keramice, jednak blíže neurčenému osídlení pravěkému. Podloží nebylo dosaženo ani v nejhlubší části výkopu (kóta 245,30 m n. m.).

Ivana Boháčová, AÚ ČSAV

SLÉVÁRNA

V souvislosti s výstavbou kolektorového systému proběhl v r. 1983 záchranný výzkum v jižní polovině západní části Slévárny. Během těžebních prací došlo k prohloubení původní úrovně o cca 5 m. Podloží, zachycené při jižní stěně Slévárny (kóty 250,40 - 251,80 m n. m.), se k severu prudce svažuje do Jeleního příkopu. Mimo pozůstatky vlastního zařízení Slévárny

byly zdokumentovány parkánové vrstvy, datované před r. 1571. V jižní zdi se podařilo zachytit základové zdivo románské hradby (zákl. spára 251,80 m n. m.), zpevněné později pilířem. Při jižní zdi byla nad podložím zjištěna jílovitá vrstva s ojedinělým archeologickým materiálem. Na tuto vrstvu, případně přímo na podloží, nasedala mohutná kumulace opukových kamenů, které byly interpretovány jako pozůstatek čelní kamenné plenty hradištního opevnění. Nepočtené keramické zlomky z vrstev bezprostředně překrývajících destrukci lze datovat před polovinu 12. stol.

Ivana Boháčová, AÚ ČSAV

SLÉVÁRNA - DVOREK

V r. 1984 se uskutečnil záchranný výzkum v souvislosti s hloubením kolektoru v severní části Slévárenského dvorku, podél parkánové hradby. Největší kolekce materiálu byla shromážděna z požárové vrstvy z r. 1541, ve spodních partiích byla místy zachycena vrstva s keramikou 12. - 13. stol. a importovaným bronzovým kováním. V jižní lici parkánové hradby byly nalezeny 4 střílny. Podloží bylo dosaženo na kótě 248,40 m n. m. V červenci 1986 byl zahájen předstihový výzkum jižní části dvorku. V sondách u jižní zdi Víceúčelového sálu nasedají pozůstatky parkánového zásypu přímo na souvrství s keramikou 12. - 13. stol. V sondě II byl zjištěn líc plenty valu, probíhajícího napříč ostrožnou (základ plenty 253,20 m n. m.), k němuž přiléhá plenta opevnění západního předhradí (základ plenty 253,00 m n. m.).

Kateřina Tomková, AÚ ČSAV

STARÉ PROBOŠTSTVÍ

V souvislosti s rekonstrukcí čp. 48, prvního sídla pražského biskupa, na III. hradním nádvoří byl proveden v r. 1984 ve všech nepodsklepených prostorách přízemí předstihový, event. revizní výzkum (65 m²). V severní části domu byl zachycen povrch zjílovatělého skalního podloží (kóty 258,40 - 259,20 m n. m.). Do něj byly vyhloubeny pozůstatky nejméně dvou dřevěných staveb, navzájem oddělených plotem a datovaných do 11. stol. Ještě v 11. stol. byl postaven fragmentárně dochovaný kamenný dům o rozměrech 9 x 9 m, orientací navazující na kapli sv. Mořice z 11. stol. Kamenný dům byl rozšířen směrem k severu o dvouprostorové křídlo s maltovou podlahou. Tento objekt zanikl požárem, velmi pravděpodobně v r. 1142. Vyhořelý dům byl brzy nahrazen palácovou novostavbou, částečně dosud ve hmotě objektu dochovanou, a záhy rozšířen na sever o dvě kamenné přístavby. U západní zdi domu byl prozkoumán zbytek odpadní jámy ze 14. - 15. stol. Výzkum zachytil doklady přestavby v r. 1486 a mohutné požářiště z r. 1541. Pozdněrenesanční přestavba (před r. 1700) pak znamenala dosažení současné úrovně podlah. Závažným poznatkem je zjištění značných rozdílů mezi publikovanou plánovou dokumentací starších výkopových akcí (Fiala PA 35, 1925, s. 418-442) a skutečným, revizí nalezeným stavem.

Jan Frolík, AÚ ČSAV

STARÝ PALÁČ

V srpnu 1986 byla zahájena sondáž v románské části Starého paláce. Sonda v tzv. knížecí komnatě prokázala, že hradba, kaple Všech Svatých i vlastní palác jsou dílem jedné stavební etapy, historicky doložené mezi lety 1135 a 1185. Sonda v tzv. místnosti s valem nepotvrdila existenci valové plenty, tak jak byla dokumentována při výzkumu ve třicátých letech. Náhodně bylo u románské hradby zjištěno pohřebiště, z něhož byly zatím odkryty 4 hroby (kóta 243,00 m n. m.). Ze zásypů hrobů pocházejí zlomky kostí, keramiky a železný nožík,

z hrobu 2 železná šipka a esovitá záušnice (Ø21mm). Hroby pocházejí z období před stavbou románské hradby, tj. před r. 1135.

Kateřina Tomková, AÚ ČSAV

STARÝ PALÁC - LUDVÍKOVO KŘÍDLO

V r. 1986 byla při dokumentaci profilů statických sond v suterénu objektu zjištěna lidská kostra. Záchraný výzkum pak zachytil pod souvrstvím, souvisejícím s výstavbou stojící budovy, a objektem 13. stol. dva částečně porušené kostrové hroby a torzo další hrobové jámy, zahloubené do vrstvy s keramikou s kalichovitou profilací okraje. Tato vrstva nasedá na středohradištní souvrství s četnými pozůstatky sídlištních objektů, pod kterým byla zjištěna jílovitá vrstva beze stop antropogenní činnosti (povrch klesá v sondě z 238,70 na 238,30 m n. m.). Zjištěné objekty jsou dosud jediným dokladem intenzivního využití jižního svahu Hradu v raném středověku.

Ivana Boháčová, AÚ ČSAV

STARÝ PALÁC - SEVERNÍ DVOREK

V průběhu předstihového výzkumu severního palácového dvorku v r. 1986 bylo zjištěno souvrství, patrně související se stavbou románského paláce a předběžně datované do druhé poloviny 12. - 13. stol., které je tvořeno hlinitými vrstvami a opukovou sutí. Mj. z něho pochází stříbrná mince byzantského původu. Tyto vrstvy nasedají na 60 - 100 cm silné souvrství hlinitojílovitých a jílovitých vrstev z 10. - 12. stol., v nichž byly zachyceny části 2 srubových staveb. Pod ním se pak nalézají zbytky dřevěných trámů z dosud neznámého, nejseverněji zjištěného a patrně také nejstaršího valového opevnění Hradu na jižní straně. Zjílovatěle podloží klesá v intervalu 251,90 - 250,90 m n. m.).

Kateřina Tomková, AÚ ČSAV

VÍCEÚČELOVÝ SÁL

V letech 1983-85 probíhal předstihový výzkum v tzv. Víceúčelovém sále v severním traktu Pražského hradu. Nejmladší nálezová situace byla tvořena pozůstatky konírny z osmdesátých let 16. stol. Její výstavbě předcházela rozsáhlá planýrka, při níž zanikly starší objekty existující v tomto prostoru v období 13. - 16. stol. (dva zahloubené sklípky, torzo zděného objektu). V délce 20 m byl ověřen a zdokumentován průběh románského opevnění (dochovaná koruna zdiva kolem 255,60 m n. m.) včetně poškozeného severozápadního nároží. Domněnky o existenci věže v tomto prostoru je nutné na základě nálezové situace odmítnout. Románské hradbě předchází hradištní opevnění. V celkové šíři 9 m bylo odkryto a zčásti zkoumáno valové těleso, zpevněné 14 vrstvami roštů a čelní kamennou plentou, s příkopem se dvěma fázemi (maximální dosažená hloubka 251,90 m n. m.). Val překrýval starší příkopovitý útvar (dno 252,80 m n. m.). V prostoru za valem byly v úrovni podloží (kolem 254 m n. m.) zjištěny pozůstatky sídlištních objektů.

Ivana Boháčová, AÚ ČSAV

VIKÁŘSKÁ ULICE

1,5 m hlubový výkop, probíhající v délce 50 m mezi čp. 37 a 39, odkryl zdiva náležející tzv. klášteru kostela pražského a ve svém západním úseku zachytil pozdně gotické základové zdivo nerealizované severní věže katedrály. Vnější severní zeď ambitu kláštera kostela pražského byla obnažena v délce 17 m. Domněnka, že její severní líc náleží interiéru kapitulní

síně, nebyla prokázána. Dalšími odkrytými zdivy téhož objektu jsou příčka, přizdřená k výše uvedené zdi, a zeď s jižní částí portálu ve střední části průkopu. Zatím nejasný je původ opukové zdi, navazující na východní líc základu věže. Koruny zdív byly zachyceny těsně pod dnešním povrchem na kótě kolem 257,60 m n. m.

b) Záchranný výzkum probíhající ve sklepech čp. 39 v r. 1985 současně s rekonstrukčními pracemi byl omezen pouze na dokumentaci odkrytých zdív a průběžně vznikajících profilů. V délce celého objektu byla obnažena spodní partie nadzemního a část základového zdiva románské hradby (254,00 – 255,40 m n. m.), z vrstev k ní přiléhajících byl získán materiál 12. - 13. stol. O členitosti románské zástavby za hradbou svědčí kvadráková zeď, probíhající směrem sever-jih v blízkosti známého zdiva s nikou. Ve východní části objektu byl získán v rozmezí kót 254,50 - 259,00 m n. m. pouze 60 cm široký řez, dokládající intenzivní zástavbu tohoto prostoru v období vrcholného středověku.

Ivana Boháčová, AÚ ČSAV

PRAHA 1 - HRADČANY

HRADČANSKÉ NÁMĚSTÍ

a) V současné době probíhá adaptace klášterního komplexu barnabitů - čp. 184/IV na jižní straně Hradčanského náměstí. Středověkou situaci zastihla jedna z geologických sond, situovaná při západní zdi prvního dvora. Výzkumem byla získána 3,7 m vysoká stratigrafie nadloží (úroveň podloží 259,10 m n. m.), která nezastihla přirozený nárůst vrstev, ale prořala sled objektů. Nejstarší z nich byl 2 m hluboký objekt zemnicového typu, z něhož sonda zachytila část plochého vodorovného dna (2,2 m²). Objekt zanikl někdy v první polovině 14. stol. Ze zásypu objektu pochází soubor druhotně přemístěné keramiky z 9. a 11. - 12. stol. Součástí souboru jsou i úlomky, u nichž není vyloučeno starohradištní stáří a které se svým vzhledem nijak neliší od fragmentů datujících časně slovanskou vrstvu z výzkumu v Kanovnické ulici (viz dále zprávu J. Frolíka, jemuž děkuji za informaci).

Jarmila Čiháková, PSSPPOP

b) V rámci adaptace sousedního objektu jsou prováděny zásahy i v prostorách dnešního Vojenského historického muzea (čp. 185/IV). V r. 1985 byl proveden záchranný předstihový výzkum v severovýchodní místnosti západní budovy, bezprostředně navazující na prostor náměstí.

Otázku počátku osídlení západního předpolí Pražského hradu výzkum nevyřešil. Četné střeby 10. stol. pocházejí vesměs z druhotného uložení. Výzkum zastihl sídlištní objekty až od 11. stol., jejich četnost v 11. - 13. stol. se však zdaleka nevyrovná husté spleti objektů na Malé Straně či v Kanovnické ulici na Hradčanech. Roztroušenost objektů je patrně i odrazem polohy naleziště na samé periférii osídlení, jehož těžiště leželo směrem k severu a severozápadu. Od konce 13. stol. se zvyšuje využívání sledované plochy, na níž bylo postupně zapouštěno několik mělkých, plošně rozsáhlých objektů, které mohou mít sídelní, hospodářskou či vojenskou funkci. Někdy ve 14. stol. dochází podle stratigrafie ke změně využívání prostoru, kdy horizont zapouštěných objektů je překryt několika vyrovnávacími vrstvami. Tuto změnu interpretuji jako projev založení a urbanistického rozčlenění poddanského městečka Hradčan, k němuž podle M. Vilímkové došlo mezi lety 1333 a 1344. Zkoumaný prostor je na té části městiště domu, kde bylo otevřené prostranství. Zkoumaný dům tedy nepřiléhal k frontě náměstí, nýbrž byl zasunut do zadní části městiště. Přední část si

uchovala charakter dvora ještě v novověku, neboť tehdy byla opatřena dlažbou, překrývající objekt asi 16. stol. Výzkum zastihl úroveň podloží na kótě 260,80 m n. m., ne ovšem jeho původní povrch. Na základě řezů objekty je zřejmé, že původní úroveň nebyla o mnoho vyšší. Na rozdíl od geologické rekonstrukce pokryvných útvarů výzkum prokázal, že podloží zde tvoří sedimenty křídových hornin z vrcholu Petřína.

Jarmila Čiháková, PSSPPOP

KANOVNICKÁ ULICE

V letech 1983-85 probíhal záchranný a zjišťovací výzkum na předním dvoře bývalého špitálu sv. Antonína v čp. 73 v Kanovnické ulici (45 m²). Podloží lokality je zjílovatělá spraš, sklánějící se k severu, tj. do Jeleního příkopu, v doloženém intervalu 258,20 - 254,80 m n. m. Nejstarší osídlení dokládá nevýrazná vrstva a několik kůlových jamek kultury s vypíchanou keramikou. Na ni nasedá místy vrstva obsahující časně slovanskou keramiku pražského typu. Následovalo v jihozápadním rohu nádvoří zjištěné, až 96 cm silné souvrství s pozůstatky kůlových a srubových staveb, datované do 9. - 11. stol. V centrální části dvora byla objevena část rozsáhlé stavby (doložené minimální rozměry 7,2 x 2 m) na kamenné podezdívce z první poloviny 13. stol., nejspíše hospodářského charakteru (množství železářské strusky, odpad ze zpracování kostí). V severovýchodní části dvora bylo odhaleno zdivo, datované do 14. - 15. stol. a související pravděpodobně s nejstarší etapou existence špitálu. Do druhé poloviny 17. stol. jsou datovány 2 odpadní jímky, odkryté v centrální části dvora a obsahující mj. řadu luxusních předmětů (zlatý prsten, porcelánová miska se znakem dynastie Čching). Současná dlažba, stabilizující úroveň terénu na kótách 257,80 - 258,20 m n. m. pochází nejspíše již z 18. stol.

Jan Frolík, AÚ ČSAV

PRAHA 1 - MALÁ STRANA

HELLICHOVA ULICE

V letech 1984 - 85 byla v souvislosti s generální rekonstrukcí objektu čp. 553/III provedena první etapa výzkumu bývalého kostela sv. Vavřince. Románskou stavební fázi kostela objevil v r. 1955 V. Píša a datoval ji do doby po polovině 12. stol. Románský kostelík měl podobu jednodolní stavby s kvadratickým presbytářem. Nad východní třetinou lodi, jejíž zdi byly zesíleny, stála zřejmě věž. Plošný výzkum byl zatím proveden především ve východní části kostela, zkoumán byl i prostor bývalého hřbitova. Zde byly hroby mladšího hřbitovního horizontu zahloubeny až do podložních jílu, takže starší stratigrafie byla zcela zničena. Výjimku tvoří fragment terénní situace zachycené v sondě mezi západním průčelím kostela a obřadní zdí hřbitova. Základy barokní zdi nasedají v hloubce 60 cm na starší zeď, jejíž základová spára byla odkryta o metr níže (194,87 m). Tato zeď byla zahloubena do vrstvy staršího hřbitovního horizontu. Z něj byly vypreparovány fragmenty tří hrobů, bohužel zcela bez nálezů. Jedním z nejdůležitějších výsledků sond položených v interiéru je objev pohřebiště, které bylo jednoznačně porušené při stavbě románského kostela. Pokud lze soudit z dochovaných fragmentů, ležely kostry v poloze hlavou k západu s rukama podél těla. Hroby byly bez nálezů, několik drobných střípků z těl keramických nádob náleží podle fabrikace tvarům s tzv. kalichovitým okrajem, typickým pro pražskou keramiku 11. - 12. stol. V severovýchodním kvadrantu lodi kostela byl odkryt silně porušený blok zdiva o dochovaných rozměrech 180 x 240 cm. Stupeň narušení okolního terénu (krypty, pohřby) je bohužel takový, že nelze zjistit jeho další průběh. Stratigraficky tento blok porušuje nejstarší hřbitovní horizont a je částečně překryt základovou zdí románského kostela. Jde tedy buď

o zbytky starší stavby nebo o mikrofázi při stavbě stojícího kostela. Z detailů, které dokreslují podobu románské stavební fáze kostela sv. Vavřince, je nutné se zmínit o identifikaci vstupního portálu v jižní zdi lodi, o odkrytí základů menzy a objevu zdi pod vítězným obloukem, která je bezpečně provázána se základy severní i jižní obvodové zdi presbytáře.

Michal Tryml, PSSPPOP

JANSKÝ VRŠEK, ŠPORKOVA ULICE

Záchranný výzkum v r. 1986 zachytil ve východní části domu čp. 322/III, který vznikl po r. 1784 přestavbou mladší fáze kostela sv. Jana Křtitele v obytný dům, dva úseky nadzemního kvádrkového zdiva a základový oblouk západní partie rotundy. Byl tak potvrzen předpoklad o románském původu stavby, vyvozovaný na základě prvé písemné zprávy z r. 1282. Ještě v r. 1986 realizovaný plošný odkryv na zahradě čp. 323/III odkryl zbývající podstatnou část půdorysu rotundy včetně místy až 2 m zachovaného nadzemního zdiva z opukových kvádrů. Vnitřní průměr lodi rotundy činí 520 cm a síla jejího zdiva 105 cm; vnitřní průměr apsidy dosahuje 370 cm při síle zdiva 120 cm. Datování vzniku stavby je vázáno na dokončení výzkumu a vyhodnocení archeologického materiálu. V úvahu přichází 12. stol., snad i počátek 13. stol. Patrně na počátku 16. stol. byla k rotundě na západní straně přistavěna obdélná loď a původní stavba pak sloužila jako presbytář chrámu. Tehdy vznikla také sakristie na severní straně kostela. Oproti dosud přijímaným názorům o zániku původního kostela v 16. stol. dokázal rozbor písemných a ikonografických pramenů, potvrzený vlastním archeologickým výzkumem, že rotunda fungovala jako kněžiště obdélného kostela až do jeho zrušení za Josefa II. Přes narušení historického nadloží při likvidaci hřbitova po odsvěcení svatyně byly v interiéru rotundy zachyceny hroby starší než tato stavba. Jeden z nich obsahoval 2 esovité cínové záušnice o průměru cca 4 cm a síle drátu 4 mm. Zmíněné hroby porušovaly nejstarší horizont historického nadloží, tvořený sídlištním, souvrstvím s nálezy keramiky s kaliohovitou profilací okrajů. Úroveň podloží se sklonem k východu byla zachycena zhruba v rozmezí kót 214,00 - 215,00 m. Po dokončení výzkumu vně východní a severní strany rotundy bude definitivně rozhodnuto o realizaci úprav, které by veřejnosti zpřístupnily bývalý farní kostel předlokační osady Obora, jehož zasvěcení se dodnes promítá v názvu této partie Malé Strany.

Zdeněk Dragoun, PSSPPOP

KARMELOTSKÁ ULICE

V letech 1983-85 proběhl v několika etapách záchranný výzkum v trase výkopové rýhy teplovodu, která v délce téměř 100 m protřela ve směru sever-jih nádvoří Tyršova domu čp. 450/III. Povrch terénu, před osídlením této části Malé Strany tvořený hnědozemí, byl zastížen na průměrné úrovni 187,80 m. Na hnědozem nasedalo souvrství splachových sedimentů o mocnosti 50 - 80 cm, vytvořené erozí petřínských strání pravděpodobně ve 13. stol. V celé délce rýhy nebyly zachyceny objekty nebo kulturní vrstvy, jejichž vznik by bylo možno bezpečně datovat před počátek 13. stol. Nepočtené nálezy keramiky starších období byly zjištěny pouze v druhotném uložení. Vzhledem k malé hustotě objektů není možné na lokalitě předpokládat souvislé středověké osídlení. Využití místa (pole, zahrady?) by mohly naznačit výsledky pylových analýz, které zatím nejsou k dispozici.

Michal Tryml - Jan Zavřel, PSSPPOP

ŘÍČNÍ ULICE

V letech 1983-84 byl proveden v 5 statických sondách v objektu op. 539/III archeologický výzkum. Zkoumaná lokalita se nachází v území údolní vltavské nivy. Hrana šterkopískové újezdské terasy probíhá přibližně pod čelní stěnou domu směrem do Všehrdovy ulice. Vysoký stav spodní vody znemožnil dostatečné prohloubení sond, a výzkum proto nepřinesl informace pro řešení otázek spojených s počátky osídlení lokality. Byla zachycena až zvýšená úroveň terénů, vytvořená po výstavbě pevných jezů na Vltavě ve druhé polovině 13. stol. Tento horizont (mezi 184,00 - 186,30 m), který byl tvořen střídavě vrstvami jílovitých náplavů a navážek, přinesl informace o mechanismu nárůstu terénu v této době. Místo, které bylo zaplavováno periodickými povodněmi, sloužilo jako shromaždiště odpadků. V další tvorbě nadloží se výrazně projevila mohutná povodeň, která svými sedimenty zvýšila povrch terénu téměř o 1,5 m (na 187,80) a v podstatě vyrovnala výškový rozdíl mezi terasou a nivou. Zcela hypoteticky lze tuto povodeň ztotožnit s ničivou povodní z r. 1342. Informace získané výzkumem dokládají nutnost korektur dosavadních názorů na vývoj osídlení tohoto místa. Terénní situace zpochybňuje možnost trvalejšího osídlení lokality od druhé poloviny 13. stol. až do doby, kdy došlo k vyrovnání výškového rozdílu mezi terasou a nivou.

Michal Tryml - Jan Zavřel, PSSPPOP

ÚJEZD

V rámci přípravy staveniště byla Svazarmem provedena demolice nádvorního křídla čp. 425/III a vykopány statické sondy. Po jejich vyhodnocení a na základě zjišťovacích sond MMP byly bagrem odstraněny nadložní vrstvy až na úroveň 192,16 m. V této fázi průzkumu byly v západní části dvora odkryty základy renesančního domu (8 x 7 m) s korunou zdiva na kótě 193,74 m. Vzhledem k časovým možnostem bylo bagrem vyhloubeno 5 sond a v nich zachycené objekty byly pak vybírány v ploše. Pod odbagrovanou vrstvou 15. stol. byla nalezena kulturní vrstva 13. stol., překrývající starší sídlištní a výrobní objekty. Objekty oválného a obdélníkového půdorysu byly zahloubeny do suťových břidlic smíšených s částecami opuky a hlínou. Některé z nich měly šíjový vstup a kamennou plentu. Podle nálezů keramických zlomků z první poloviny 13. stol. lze většinu objektů datovat do předlokačního období pozdější Malé Strany. Na základě polohy zkoumaného místa lze připustit, že odkryté objekty patří k okrajové zóně rozsáhlejšího sídlištního areálu situovaného kolem kostela sv. Jana Křtitele Na prádle. Vzhledem k tomu, že starší objekty byly při výzkumu v r. 1968 odkryty ve Všehrdově ulici, lze sídlištní situaci zkoumanou na dvoře čp. 425 interpretovat jako mladší fázi téhož sídliště.

Václav Huml, MMP

VOJANOVY SADY, U LUŽICKÉHO SEMINÁŘE, LETENSKÁ ULICE

V r. 1983 bylo sledováno několik stavebních akcí v okolí Vojanových sadů. Výkop přímo v sadech procházel v trase bývalého říčního koryta, respektovaného ještě při stavbě přemyslovských hradeb. Sondáží jsme zjistili horní úroveň šedých náplavů koryta na kótě 184,30 m n. m. a jejich překrytí okrově hnědým souvrstvím jílu a písků mladších holocenních náplavů, které vznikly v důsledku vzduť hladiny řeky po výstavbě pevných jezů ve druhé polovině 13. stol. Obdobná situace byla zachycena i na sousední parcele čp. 132 a čp. 119/III, kde však se nepodařilo žádnou ze sondáží zarazit pod dno mladších holocenních náplavů. K otázce úrovně původní holocenní nivy i jejího případného osídlení před vzduťm řeky tak výzkum neposkytl žádné informace. Úroveň mladších holocenních náplavů byla zde zjištěna na kótách 187,00 a 186,60, v jižněji položených Vojanových sadech 187,10 m n. m. Přes

veškerou snahu se nepodařilo získat materiál datující ukládání těchto sedimentů. Tato interpretace 4,8 m mocného souvrství, vzniklého od 13. do 18. stol., doplňuje údaje V. Humla (Výzkumy v Čechách 1982-83, Praha 1985, s. 140) o téže stavební akci ve Vojanových sadech.

Jarmila Čiháková, PSSPPOP

PRAHA 1 - STARÉ MĚSTO

ANENSKÝ KLÁŠTER

V souvislosti s rekonstrukcí Anenského areálu probíhá zde zjišťovací výzkum PSSPPOP. Sondy na jižní straně gotického kostela zachytily v r. 1984 pod hřbitovním horizontem vrstvy druhé poloviny 12. - 13. stol. s dlážděnou úpravou komunikace nebo prostranství. Výrazná sterilní vrstva náplavu je odděluje od staršího sídelního souvrství, datovatelného na základě nálezů keramiky s kalichovitou profilací okrajů do 11. - první poloviny 12. stol. V r. 1985 realizované sondy v rajském dvoře zaznamenaly recentní sklípek v jihozápadním rohu rajského dvora, v jihovýchodním rohu pak opět sídlištní situaci 11. - 12. stol., porušenou kostrovými hroby, které náleží zřejmě k některé z románských fází kostela sv. Vavřince, odkrytých uvnitř gotické svatyně I. Borkovským. Základy klášterní kvadratury ze 14. stol. porušily jak toto pohřebiště, tak i mladší vrstvy s nálezy keramiky 13. stol. V rámci zajišťovacích prací na torzu románské stavby byla v r. 1986 provedena nevelká sonda mezi jižními stěnami románského a gotického kostela. Geologické podloží bylo zaznamenáno kolem úrovně 187,50 m n. m.

Zdeněk Dragoun, PSSPPOP

ANEŽSKÝ KLÁŠTER

V rámci pokračující rekonstrukce areálu zde proběhla v letech 1983-85 další etapa záchranného výzkumu. Hlavní sondy byly položeny v prostorách kvadratury minoritu a v lodi kostela sv. Františka, doplňující pak v místech na sever od kvadratury a v kapli sv. Barbory. Hlavním výsledkem výzkumu (kromě několika detailů upřesňujících podobu kláštera) je zjištění předklášterního horizontu zanechaného výzkumem I. Borkovského v intaktním stavu. Z předklášterního osídlení v 11. - 12. stol. nejzřetelněji vystupují objekty spojené s železářskou či kovářskou výrobou, ohniště, různé typy tzv. sídlištních jam a kůlových jamek. Zahloubené obytné objekty nebyly zjištěny. V rámci průzkumu byl proveden i revizní výzkum hrobu Václava I. v presbytáři kostela sv. Františka a hrobu v prostoru tradičně označovaném jako kapitulní síň. Vyzvednutí a antropologické zpracování obou koster provedl E. Vlček (NM).

Michal Tryml, PSSPPOP

CELETNÁ ULICE

Dokumentování asi 2 m vysokého historického nadloží při výkopu přípojky elektrického vedení k domu čp, 557/I v r. 1985 zachytilo nevysoký horizont raného středověku, překrytý 3 vrstvami úprav komunikace. Podloží bylo zachyceno v úrovni 191,98 m n. m.

Zdeněk Dragoun, PSSPPOP

DLOUHÁ ULICE

Záchranný archeologický výzkum byl realizován v r. 1986 před čp. 740/I ve výkopu n. p. Metrostav. Dokumentovaný profil, zvolený na jediném místě s intaktně dochovanými vrstvami, zachytil podloží v úrovni 187,72 m a nad ním nejméně 3 vrstvy komunikace s povrchem nejmladší na kótě 189,31 m.

Michal Bureš, PSSPPOP

HUSOVA ULICE

Opravy suterénu domu čp. 241/I byly v r. 1985 prováděny záchranným výzkumem, který zjistil dosud neznámou čtvrtou stěnu románského domu a identifikoval zbytky klenebních čel souvisejících se zaklenutím románského prostoru. Jednalo se buď o jediné pole křížové klenby nebo o 4 pole na střední podporu, což je vzhledem k rozměru objektu (8 x 5,5 m) pravděpodobnější. Recentní zásah v místech předpokládané střední podpory nedovolil zachytit stopy její existence. V severozápadním rohu místnosti byl zachycen nepravidelný zahloubený objekt, související snad s opravou staticky narušené severní zdi románského domu. Z tohoto objektu byla získána kolekce keramiky, jejíž nejmladší prvky lze klást do první poloviny 13. stol., a železný klíč s kosočtverečnou hlavicí. Podloží v interiéru bylo zachyceno v úrovni 186,31 m n. m. Podle rubové strany západní zdi objektu je možné předpokládat zahloubení románského domu proti okolnímu terénu minimálně o 160 cm.

Zdeněk Dragoun, PSSPPOP

KARLOVA ULICE

V r. 1985 dokumentovaný výkop výtahové šachty před čp. 149/I zachytil asi, 350 cm vysoké nadloží s nálezy raně středověké keramiky v jeho spodních partiích. Nevýrazný nálezový fond doplňuje kompletně dochovaný skleněný prsten s očkem. Překvapivě zde postrádáme doklady úprav povrchu komunikace. Podloží bylo zjištěno v úrovni 186,55 m n. m.

Zdeněk Dragoun, PSSPPOP

KRÁLOVSKÁ CESTA

V r. 1986 proběhla série záchranných archeologických výzkumů, vyvolaných rozsáhlou regenerací tzv. Královské cesty v úseku od Malého náměstí po Ovocný trh. Zkoumány byly stávající těžební šachty, jedna menší sonda a záchranné akce proběhly i přímo v tunelu kolektoru.

a) Malé náměstí před čp. 460/I

Z těžební šachty 1 byly dokumentovány její tři stěny. Podloží bylo zaznamenáno v úrovni 190,74 m a v místě šachty ve směru západ-východ klesá asi 5% spádem. V historickém nadloží bylo zachyceno několik opakovaných vrstev dláždění prostranství nebo komunikace, z nichž nejstarší, tvořená drobnými valounky, nasedá přímo na podloží.

b) Staroměstské náměstí před čp. 548/I

Těžební šachta 2 zachytila podloží mírně stoupající směrem k severu (191,42 - 191,52 m), stejně jako nejstarší valounková dlažba komunikace. Horní partie nadloží byla silně porušena

recentními zásahy. Zachycená situace zcela koresponduje s výsledky výzkumu L. Hrdličky (PSH 17. 1984. s. 152).

c) Celetná ulice před čp. 556/1

Předem neohlášený výkop těžební šachty 3 nedosáhl podloží a registroval pouze recentní navážky a vkopy inženýrských sítí.

d) Ovocný trh před čp. 587/1

Z výkopu těžební šachty o byly dokumentovány jen 2 úzké pruhy neporušeného nadloží. V něm spatřujeme dvě zřetelné vrstvy úpravy povrchu komunikace; podloží bylo zachyceno v úrovni 191,92 m n. m.

e) Staroměstské náměstí před čp. 483/1

Dokumentovaný výkop přeložky inženýrských sítí zaznamenal podloží v úrovni 189,66 m. Nejstarším prvkem historického nadloží zde byla více než 150 cm mocná vrstva sytě černé humózní mazlavé hlíny s velkým množstvím organického materiálu, pravděpodobně výplň zahloubeného objektu. Teprve nad ní byla zachycena charakteristická valounková dlažba.

f) Malé náměstí, Staroměstské náměstí, Celetná ulice, Ovocný trh - tunel kolektoru

Záchranný výzkum v tunelu kolektoru byl svými podmínkami neobvyklý a vyznačoval se některými specifickými rysy. Archeologickou situaci bylo možno sledovat za slabého osvětlení a při absenci záměrných bodů pouze v čelbě tunelu (boky výkopu byly okamžitě paženy) během pracovních přestávek dvousměnného provozu razičů. V tunelu kolektoru byly sledovány absolutní výšky podloží a středověká komunikace na podloží nasedající. Podstatná část ražby tunelu zasahovala do geologického podloží. Na 430 m dlouhé trase podloží plynule stoupá od Malého náměstí k Ovocnému trhu z hodnoty 190,74 m na úroveň 191,92 m s depresí ve východní části Celetné ulice (190,75 m před čp. 569/I). Nejstarší komunikace na ně přímo nasedala a kopírovala jeho povrch. Byla tvořena 4 - 8 cm velkými oblázky, jejichž vrstva byla průměrně 15 - 20 cm vysoká s mezní mocností 6 a 32 cm. Nálezy zde získané jsou typické pro provoz na komunikaci - např. kosti, hřeby, podkovy a minimum keramiky. K výjimečným nálezům patří zahloubený objekt před čp. 558/I v Celetné ulici, zasahující 150 cm do podloží a obsahující keramiku se zduřelými a vzhůru vytaženými okraji, a především kostrové pohřebiště v prostoru západní části Celetné ulice. Ze 6 hrobů jich bylo 5 bohužel zachráněno neodborně a byly získány pouze lidské kosti. Teprve šestý hrob se podařilo zachytit in situ, částečně vybrat a zdokumentovat. Hrobová jáma byla zahloubena 90 cm do podloží a pohřbený jedinec byl orientován ve směru západ-východ hlavou k západu. Za dolními končetinami skeletu byly nalezeny pozůstatky dřevěného vědérka s železným kování. Tento nález dovoluje pohřeb datovat patrně do 10., případně již do 9. stol.

Michal Bureš, PSSPPOP

MALÉ NÁMĚSTÍ

Výzkum probíhající v letech 1983-84 v souvislosti s rekonstrukcí čp. 459/I (Richtrův dům) se zaměřil na prostory v jižní části rozlehlého stavebního komplexu, které budou v budoucnosti nově podsklepeny. Pod dnešní podlahou zde byly v jižní zdi zkoumané místnosti odkryty spodní partie gotického portálu a gotického ostění průjezdu. V historickém nadloží byl zjištěn markantní horizont 13. stol., překrývající 150 cm zahloubenou zemnicí, jejíž šířka je 6.70 m a délka přesahuje 6,60 m. Zánik zemnice je možné klást do doby po polovině 13. stol. Mezi nálezy z doby funkce objektu vyniká patrně importovaný červeně malovaný pohár na nožce. Zjištěná zemnice náleží zřejmě původní úzké parcele sousedního domu čp. 458/I. Při výzkumu byl očištěn a fotogrammetricky dokumentován dvoupřestorový románský dům v severní části parcely.

Zdeněk Dragoun, PSSPPOP

NA PŘÍKOPE

Výkop kabelovodu byl průběžně dokumentován a na několika místech ve východní části ulice evidoval shodnou stratigrafickou situaci, v níž nejstarší prvek historického nadloží představuje nízká jílovitá vrstva s ojedinělými, silně omletými zlomky raně středověké keramiky. Následující horizont, tvořený maximálně 120 cm přemístěných písků či štěrkopísku, reprezentuje zřejmě materiál získaný při hloubení staroměstského příkopu, navršený nebo spíše rozprostřený na jeho vnější straně.

Zdeněk Dragoun, PSSPPOP

OVOCNÝ TRH

V souvislosti s rekonstrukcí Tylova divadla byl r. 1984 v jeho sousedství zahájen archeologický výzkum. Na základě zjištění statických sond byly v r. 1985 odstraněny závazkové vrstvy až na úroveň 192,70 m. Při plošném výzkumu konaném v letech 1985 a 1986 bylo zdokumentováno několik úrovní dlažeb a zachyceny základy kamenné kašny ze 17. stol. Pro poznání nejstaršího osídlení místa měl největší důležitost objev několika středověkých zásobních jam a zemnic zapuštěných do vltavských sedimentů. Při severní straně náměstí byly v západní i východní části nalezeny mělké pece oválného tvaru, které jsou na západní straně v superpozici. Po zániku byly zasypány a překryty opukovou dlažbou, datovanou zlomky keramiky do poloviny 13. stol. Postupným odkryvem se podařilo zjistit, že pod horizontem pecí byly závazky a pod nimi zánikový horizont dvou zemnic v superpozici. V zemnici se dnem na kótě 190,54 m byla zjištěna vnitřní dřevěná konstrukce, která na zredukovaném půdorysu nahradila starší zemnici s kůly v nárožích. Závázky obsahující keramiku z první poloviny 13. stol. určují dobu zániku objektu. Zahloubený objekt s keramikou z počátku 13. stol., zasypáný odpadem, byl zjištěn i ve východní části zkoumané plochy. V jeho zásypu vznikla v polovině 13. stol. oválná pec, kterou překryla nejstarší dlažba zjištěná na ploše dnešního Ovocného trhu. Dosud neskončený výzkum přinesl doklady o řemeslné výrobě a charakteru osídlení této části Starého Města v době, kdy zde vznikalo Havelské město.

Václav Huml, MMP

PERLOVÁ ULICE, UHELNÝ TRH

Dohled při rekonstrukci inženýrských sítí v severní části Perlové ulice a částečně v prostoru Uhelného trhu zachytil v nejstarším sídlištním horizontu keramický materiál 12. a první

poloviny 13. stol., související zřejmě s Újezdem sv. Martina. Zatímco prostor Uhelného trhu byl patrně po vzniku Havelského města vydlážděn valounky, komunikace v Perlové tuto úpravu postrádá. I v horní partii nadloží byla nalezena výhradně středověká keramika. V Perlové ulici bylo zaznamenáno torzo pravěké jámy s rozměrnými zlomky druhotně přepálené, pravděpodobně únětické keramiky. Úroveň podloží probíhá skoro vodorovně těsně pod niveletou 193,00 m n. m.

Zdeněk Dragoun, PSSPPOP

ŘETĚZOVÁ ULICE

V souvislosti s chystanou rekonstrukcí domu čp. 224/I byly v r. 1984 archeologicky sledovány výkopy statických sond. Z období raného středověku byl zachycen jen nízký sídlištní horizont. Většina nálezů včetně kamenné zástavby na parcele patří až vrcholnému středověku. Jednou ze sond byl odkryt dosud neznámý zasypaný sklep. Podloží bylo zaznamenáno v úrovni 187,80 m n. m.

Zdeněk Dragoun, PSSPPOP

STAROMĚSTSKÉ NÁMĚSTÍ

a) V souvislosti s výkopem kolektoru v trase Královské cesty byl na konci r. 1986 vybagrován společný výkop pro vodovodní a plynovodní řad ve směru sever-jih na východní straně náměstí. Výkop o celkové délce více než 100 m byl kompletně dokumentován a lokálně prohlubován na podloží. Podle vyvzorkovaných nálezů patří podstatná část historického nadloží s výjimkou horních 40 - 70 cm vrcholnému středověku. Z tohoto období byly zachyceny nesouvislé a lokálně odlišné opakované úpravy povrchu prostranství oblázky nebo úlomky opuky. V exponovaných místech byla tato úprava až čtyřnásobná. Jedině stratigraficky nejstarší valounková dlažba, náležející ranému středověku, probíhala v celé sledované délce souvisle. V jižní části výkopu byly v superpozici zachyceny 2 okrouhlé zahloubené objekty (fekální jámy?). Zatímco v severní polovině náměstí zaznamenáváme podloží prakticky ve stejné úrovni (189,60 m) a dnešní povrch o 1 m stoupá (191,40 - 192,40 m), pak v jižní části náměstí sledujeme dnes jen mírný k jihu stoupající svah a naopak relativně prudké zvýšení úrovně podloží (189,60 - 191,60 m). Z nálezů ze středověkých vrstev je možné kromě fragmentů keramiky upozornit na zlomek skleněného prstenu a pražský groš Václava II.

Michal Bureš - Zdeněk Dragoun, PSSPPOP

b) V rámci zjišťovacích sond na parcele domu čp. 605/I (U zvonu) byla r. 1986 otevřena pouze jedna sonda uprostřed dvora, kde ze statických důvodů mohla sledovat vývoj nadloží jen izolovaně bez vztahu ke stavebnímu vývoji dvorního průčelí. Na ploše 100 x 200 cm zastihla celkem 310 cm vysoké nadloží (kóta 192,60 - 189,48 m), jehož profil byl tvořen dvěma polohami s odlišným způsobem vzniku: svrchními násypy (vrstvy 1 - 33), jejichž postupně narůstající úroveň byla periodicky vydlážděna většinou písčítým šterkem, a spodním sídlištním a odpadkovým souvrstvím (vrstvy 34 - 65), jímž se bezděčně zvyšovala úroveň terénu od počátku osídlení (polovina 12. stol.?) až do poloviny 13. stol. Hranice mezi oběma polohami se nacházela v hloubce 123 - 138 cm (mezi kótou 191,34 - 191,14 m). Nejstarší nálezy malty, které by mohly indikovat počátky kamenné zástavby v okolí sondy, se našly až ve vrstvě 27 v hloubce 191,42-191,34 m n. m.

Ladislav Hrdlička, AÚ ČSAV

TÝNSKÁ ULIČKA

V rámci rekonstrukce Týnské školy (čp. 604/I) byl zahájen záchranný výzkum ve statické sondě, která r. 1986 začala sledovat základové poměry nárožního pilíře loubí na jeho severní straně ve vozovce Týnské uličky. V dosud zastiženém nadloží bylo rozlišeno 21 vrstev, jejichž textura a průběh ve východní stěně sondy představují typický příčný řez pražskou středověkou komunikací, v němž kamenné dlažby a ulehlé vrstvy kamenů či písčitého šterku se pravidelně střídají s méně ulehlými polohami; příznačná je i absence artefaktů ve všech vrstvách. V rozsahu sondy se ulehlé i méně ulehlé polohy svažují doprostřed Týnské uličky a směrem k jihu se zvedají k základům pilíře, které byly založeny prakticky již z dnešní úrovně. To dokazuje, že tyto základy jen zesílily nebo nahradily starší nadzemní zdivo, které na nižší úrovni vymezovalo jižní okraj uličky mezi domem U zvonu a Týnskou školou.

Ladislav Hrdlička, AÚ ČSAV

TÝNSKÝ DVŮR

Systematický výzkum Ungeltu, který začal v r. 1976 v souvislosti s regenerací celého areálu (viz PSH 13, s. 165-174; 17, s. 154-165), pokračoval po tříleté přestávce v obvodové zástavbě na severní a západní straně Týnského dvora. V r. 1985 se uskutečnil předstihový výzkum domu Granovských (čp. 639/I), v letech 1985-1986 záchranný výzkum v čp. 640/I a v r. 1986 předstihový výzkum v čp. 1049/I.

a) Dům čp. 639/1

Z původního nadloží na parcele domu Granovských se po renesanční přestavbě zachoval jen malý fragment pod dvorním traktem severního křídla, kde vypovídací hodnota archeologických pramenů zůstala omezena na poměrně úzký okruh otázek, týkajících se především chronologie kvádríkových zdí na severní straně průjezdu, datace střední zdi severního křídla a struktury osídlení pod nepodsklepeným dvorním traktem. Výzkum proběhl v nejzápadnější nepodsklepené místnosti, která již sousedí s průjezdem. Plošný odkryv jejího interiéru (4,2 m²) zastihl pod podlahou (kóta 192,46 m) celkem 144 cm vysoké nadloží, vytvořené čtyřmi stratigrafickými polohami: raně barokními násypy, pozdně gotickými (?) podlažními vrstvami, vrcholně gotickými násypy a pozdně románským sídlištním souvrstvím. Archeologické objekty v sondě byly zastoupeny kromě vrstev převážně kamennými zdmi, jejichž hmota zaujímala přes 90 % z odkryté plochy. Posloupnost a situace jednotlivých zdí naznačují, že stavební vývoj domu čp. 639/I probíhal složitěji, než mohl zjistit stavebně historický průzkum.

b) Důmčp. 640/I

Z 5 statických sond byly z archeologického hlediska přínosem pouze sondy č. S 4 a S 6 ve 3. přízemní místnosti v západním průčelí směrem od jihu. Sondy byly situovány přibližně v rovnoběžkové ose místnosti u střední a průčelní zdi, kde zastihly 180 cm vysoké nadloží, sestavené z pozdně i vrcholně gotických násypů (vrstvy 3 - 21) a z pozdně románského sídlištního souvrství (vrstvy 24 - 44); hranice mezi násypy a sídlištními vrstvami (vrstva 22) vyznačovala zároveň i úroveň terénu (kóta 191,88 - 191,75 m), do níž byla založena opuková zeď s ohořelým kvádríkovým obkladem, jejíž zbytky byly využity jako základ pro stávající západní průčelí Týnského dvora. Na bázi a v mocnosti sídlištního souvrství se vyskytly i podlažní vrstvy, které dokazují existenci dřevěné zástavby podél vnitřní hrany příkopu také

na západní straně Týna. Úroveň podloží v interiéru místnosti i pod průčelní zdí se nachází v hloubce 191,10 - 191,05 m n. m. Vodorovný tunel, který v písčitéch štěrcích pod touto zdí prodloužil sondu až pod Týnskou ulici, narazil pod chodníkem před domem na šedé jílovité písky, které mohou pocházet buď ze zásypu příkopu nebo z blízké kanalizační šachty.

c) Dům čp. 1049/I

Dům zvaný U váhy má poledníkově orientovanou parcelu, jejíž severní část je vklíněna mezi rovnoběžkově situované sousedy (čp. 638/I a 639/I). Nachází se takřka uprostřed severní fronty Týnského dvora, z níž jižní křídlo domu vystupuje do dvora jako krátká dělící příčka mezi jeho západní a východní polovinou. Pod tímto domem prochází od severu k jihu románský příkop i raně gotická obřadní zeď, jejichž trasa určila budoucí domovní parcele šířku, orientaci a nakonec i tvar. Původní šířka parcely, rovnající se vzdálenosti od vnější hrany příkopu k obřadní zdi, zároveň dokazuje, že předchůdce dnešního čp. 1049/I obsadil proluku v severní frontě rozšířeného Ungeltu, v níž jej z obou stran tísnilo sousedí, kteří svá místa vně i uvnitř románského opevnění zaujali ještě během jeho funkce. Proto muselo jižní křídlo domu vystoupit do Týnského dvora, kde po zbourání raně gotické obřadní zdi mohlo rozšířit svou parcelu oběma směry. Je zřejmé, že severní (dvorní) křídlo čp. 1049/I mohlo vzniknout už po stavbě raně gotické obřadní zdi (kolem poloviny 13. stol.), zatímco jižní křídlo až po jejím zbourání počátkem 14. stol. Poloha domu v úzkém pásu opevnění mezi původním jádrem Týna a jeho mladší východní polovinou a navíc při (severním) obvodu předurčila výzkumu v čp. 1049/I úkol sledovat především časový postup a způsob, jakým se rozrostlo původní jádro Týna do dnešní dispozice. Zjišťovací sondáž se orientovala hlavně na jižní křídlo domu, zatímco plošný odkryv se zaměřil na dvorek a ne-podsklepené přízemí dvorního křídla, které sousedí s plošně prozkoumanou parcelou domu U zlatého prstenu (čp. 630/I); toto sousedství umocňuje vypovídací hodnotu archeologických pramenů nejen kvantitativním nárůstem prozkoumané plochy, ale i možností srovnávat terénní a nálezovou situaci mezi dvěma parcelami. Tento aspekt je významný např. při sledování vývoje parcelace v pásu zaniklého románského opevnění kolem severovýchodního nároží Týna, v níž by se mohlo odrazit i vyčleňování budoucí východní poloviny Ungeltu ze struktury osídlení na východní straně Týna. Realizovanými sondami a předem stanovenými postupy získal předstihový výzkum základní informace o stratigrafickém vývoji nadloží na parcele dnešního čp. 1049/I. V severozápadním rohu parcely se podařilo identifikovat i jednotlivé obřadní zdi a jejich posloupnost, což umožňuje rekonstruovat nejen stavební vývoj dvorního křídla čp. 1049/I, ale i urbanistický vývoj Týna alespoň na jeho severní straně.

Ladislav Hrdlička, AÚ ČSAV

UHELNÝ TRH

Při opravě vodovodní přípojky ke zdejší základní škole (čp. 425/I) byl dokumentován profil, zachycující zvrstvení historického nadloží v prostoru komunikace a pod podloubím asanovaného středověkého domu. Raně středověké nálezy byly získány z vrstvy nad valounkovou dlažbou. Z podstatné části historického terénu s výjimkou několika recentních vrstev pod dnešním povrchem pocházejí nečetné středověké keramické fragmenty. Povrch podloží byl zaznamenán v úrovni 192,22 - 192,40 m n. m.

Zdeněk Dragoun, PSSPPOP

U RADNICE

a) Při archeologickém výzkumu probíhajícím r. 1984 v rámci úprav čp. 24/I byly odkryty dvě místnosti románského domu. Větší místnost byla téměř čtvercová (4,20 x 4,30 m) a původně, jak nasvědčovaly náběhy a čela kleneb, byla zaklenuta křížovou klenbou. Její původní podlaha z opukových desek byla porušena a překryta valounovou dlažbou patrně při úpravách ve druhé polovině 15. nebo v 16. stol. Na východní straně propojena portálem přiléhala druhá místnost o rozměrech 3,90 x 1,56 m, původně klenutá valené, s podlahou z opukových desek. Původní vstup vedl patrně z jihu portálem do čtvercové místnosti. Nelze vyloučit ani možnost, že románský dům měl ještě jednu místnost, která se nalézá jižněji - mimo zástavbu pod chodníkem a vozovkou, kde geologický průzkum v r. 1972 zachytil románské zdivo. Nalezené zdivo je v celém rozsahu zapuštěno do štěrkopísků. Podloží při západní zdi bylo porušeno několika zahloubenými objekty, jejichž výplň obsahovala zlomky keramiky reprezentované zduřelými a vzhůru vytaženými okraji. Nalezené objekty jsou patrně starší než románský dům. Ze základového výkopu vně západní obvodové zdi byl získán menší soubor keramiky, datovatelný do první třetiny 13. stol. a současný s výstavbou domu. Podle nejstarších písemných zpráv stával v těchto místech dům řečený U věže, který drželi od 13. stol. potomci Volflina či Velfla z mocného patricijského rodu Velfloviců. Později dům vystřídal více majitelů z řad měšťanů i urozených. Jeho význam posilovalo i bezprostřední sousedství staroměstského tržiště. Archeologický průzkum přispěl i k poznání stavebního vývoje objektu. V první polovině 15. stol. byla při západní zdi domu vyhloubena a vyzděna odpadní jímka. Výplň jímky obsahovala bohatý soubor užitkové i technické keramiky a zlomky středověkého skla - lahví, číší českého typu i importované košťálové číše s velkými nálepy. Dalším zajímavým nálezem vypovídajícím o funkčním využití nalezených prostor byly ryté nápisy, které se objevily na stěnách menší obdélné prostory - komory. Nápisy jsou datovány do poloviny 16. stol. (1549, 1552-53) a kromě podpisů obsahují i fragmenty latinských veršů. Jejich pisatelé, jak z veršů vyplývá, museli komoru nedobrovolně obývat. V kritické době bydlel v domě Ondřej Philo z Dalmanhorstu - univerzitní mistr, jenž měl v domě soukromou školu; komora mohla sloužit jako kárné zařízení.

Zvonimír Dragoun, PSSPPOP

b) Druhá etapa výzkumu v r. 1985 se soustředila na sklepy západní části domu při Maislově ulici. Pod jejich podlahou byl zachycen další románský kvádrkový dům o vnitřním poledníkovém rozměru 3,80 m a rovnoběžkovém přesahujícím 4,80 m s dodatečně zvýšenou valounovou dlažbou. Síla severní a jižní zdi objektu (130 - 140 cm) nasvědčuje větší výšce budovy. Je reálné uvažovat i o jejím věžovitém charakteru, doloženém pro zdejší zástavbu ve středověku označením domu U věže. Původní úroveň podlahy románského domu byla proti okolnímu terénu zahloubena o 130 cm. Vlastní dům byl zřejmě situován pod hranou terasy na svahu klesajícím do vltavské nivy (podloží vně jižní zdi bylo zjištěno v úrovni 185,70 m, vně severní zdi ve výšce asi 185,00 m n. m.). Neméně významným zjištěním bylo i získání více než 3 m dlouhého úseku historického nadloží vně severní zdi objektu. Rozlišení horizontů vzniklých přetř stavbou a po stavbě kamenného domu a srovnání keramických nálezů z nich umožňuje předběžně datovat vznik stavby do doby před polovinou 13. stol.

Zdeněk Dragoun, PSSPPOP

PRAHA 1 - NOVÉ MĚSTO**PETRSKÁ ULICE**

Průběžná dokumentace neporušených stěn rýhy pro plynovod od Petrského náměstí k Petrské věži potvrdila středověké stáří této komunikace. Počátky významné cesty lze předběžně klást na rozhraní 12. a 13. stol. a její funkce zůstává nezměněna do dnešní doby. Nejstarší valounová dlažba (160 - 210 cm pod současným povrchem) nasedá přímo na sterilní slídnaté povodňové písky a hlíny (kóta kolem 186,90 m n. m.). Tři až sedminásobné úpravy povrchu cesty, nejdříve valouny a později křemencovými kameny, dokládají lokálnost a časovou diferenci jednotlivých oprav. Mezivrstvy mezi dlažbami tvoří převážně tmavé odpadkové vrstvy s množstvím zetlelého dřeva, odřezků kůže, částmi kožených bot a drobných úlomků keramiky. Mezi zajímavé nálezy patří kromě několika podkov a střenky nože i úlomek krystalu ametystu z lokality Ciboušov (Krušné hory).

Jan Zavřel, PSSPPOP

PRAHA 2 - VYŠEHRAD**BAZILIKA SV. PETRA A PAVLA**

V r. 1983 byly dokončeny výkopy sektorů v hlavní lodi. Výkop se soustředil na skrytí nadložních vrstev v sektoru S-186, kde byla nalezena západní apsida románské baziliky. Byly prozkoumány terény, do nichž byl založen predzáklad stavby včetně vlastního zdiva. Dvě zdi z lomových kamenů, které jsou přizděny na zřetelnou spáru k vlastní stavbě na severozápadní straně, jsou s počátkem stavby patrně současné. V sektoru S-187 byl terén skryt v plném rozsahu až na úroveň podloží, na které nasedá bohatá sídlištní vrstva, která je sledovatelná ve dvou ne zcela výrazných horizontech a kterou datujeme od 10. do průběhu 11. stol. Téměř v ose hlavní apsidy je stavba kruhového půdorysu, vytvořená z lomových opukových desek. Stavba je překryta dvěma hroby s mladohradištním pohřebním ritem, které byly do země uloženy v době, kdy stavba přestala plnit svou původní funkci. Je uložena 2,20 - 2,40 m pod původním povrchem terénu podlahy a je patrně současná, ne-li zčásti starší než západní apsida románské baziliky. Stavbu interpretujeme jako baptisterium. Na destrukci kruhové stavby v blízkosti zmíněných dvou hrobů je v druhotné poloze uložena lebka, v jejíž těsné blízkosti, ale patrně bez souvislosti s ní, byl nalezen denár Vratislava II. z let knížecí vlády 1061-1085. Denár uspokojivým způsobem datuje i sídlištní vrstvu, v níž je uložen. Do této vrstvy byly ukládány mladohradištní hroby, které jsou současné se založením baziliky. V sektoru S-189 byl dokončen průzkum mohutného základového zdiva s druhotně vloženým čtvercovým pilířem. Na jižní straně tohoto útvaru byly v druhotné poloze zazděny zlomky románských kvádrových hlavic. Zdivo představuje patrně vstupní atriiový útvar snad z období Karla IV. V kostele bylo od počátku výzkumu až do dnešní doby nalezeno 83 hrobů, které souvisejí s kostelním pohřebištěm. Zatím nelze ani jeden z těchto hrobů identifikovat se žádnou významnou historickou osobou. V r. 1984 se výzkum soustředil na výkop v severní lodi a v severních kaplích. Při výzkumu byl dr. L. Hrdličkou průběžně prováděn geofyzikální, geoelektrický a geomagnetický výzkum včetně tepelně fyzikálního měření. Při výzkumu v severní lodi byly zjištěny terény související s předkarlovskou bazilikou a založení karlovské stavby z doby po r. 1369. V posledním sektoru byla zjištěna dvojí základová zdiva s první vrstvou dochovaných kvadriku o výšce cca 15 - 17 cm, která zdánlivě uzavírala (?) severní románskou loď na západní straně. Její poloha je však příliš posunuta k západu. Základové zdivo včetně kvádrů bylo poškozeno hrobkami 14. stol. Zdivo, které je více posunuto na západ a je zachováno ve větší délce, je neukončené, pouze zarovnané na svém okraji. Zeď mladší (stratigraficky?) před vlastním vstupem do sakristie nasedá na západní základové zdivo, které je orientováno v ose sever-jih. V sektoru S-196 nalezeno Starší drobné zdivo,

částečně lomové a částečně s kvádríky, jehož stratigrafický charakter není zcela vyjasněn. Souvisí patrně se sídlištním horizontem před postavením románské baziliky. V sektoru S-198 již v úrovni sídlištní vrstvy z 10. a 11. století byl nalezen kruhový reliéfní medailon (o Ø 43 mm), vyrobený ze zvířecí kosti, patrně s motivem orla(?). Jde o unikátní nález řemeslné produkce mladohradištního období. Výzkum v r. 1985 se soustředil na prozkoumání sakristie a kněžiště. Při průj zku mu bylo rovněž prováděno průběžné geofyzikální měření. V sakristii bylo zjištěno základové románské zdivo - částečně s kvádríky - severní lodi baziliky a jeho pravouhlé zakončení do hlavní lodi. Bylo nalezeno pokračování zdivá od severní lodi dále směrem na sever do oblasti hřbitova. Toto zdivo bylo zčásti překryto mladším gotickým zdivem, které bylo vloženo do prostoru mezi obvodovým zdivem románské severní boční lodi a hlavní románské lodi a vytvořilo tak základové zdivo východního uzávěru sakristie, která zde byla situována patrně v první gotické etapě po r. 1249. Venkovní líc hlavní lodi otevřená do severní lodi byla přezděna z románských kvádríků druhotně, patrně v době přestavby po r. 1249. Výzkum v hlavní lodi zjistil v plném rozsahu půdorys hlavní románské lodi v její západní části se dvěma ústupky na každé straně a její navázání na západní apsidu. Románské kvádríky měly hrubá čela o výšce asi 12 - 15 - 17 cm s pravidelnými řadami a vyhřezlými spárami. Zdivo obou stran hlavní lodi bylo původně spolu provázáno širokým spojovacím pasem, který měl patrně staticky zabezpečovat obě části hlavní lodi. Střední část hlavní lodi směrem k západní apsidě byla použita pro velkou kryptu, která je podle písemných pramenů a podle letopočtu vyrytého v levé části východní stěny datována do r. 1665. V západní části hlavní románské lodi nebyla nikdy románská krypta, jak se původně očekávalo. Nebyly zjištěny ani základy zvonice, o nichž je doložena písemná zpráva z r. 1349. Případná panovnická krypta s pohřby přemyslovských knížat musela být logicky jediné na východní straně. V r. 1986 byly provedeny 2 sondy v západní části baziliky. První zachytila průčelí baziliky ze 6. stavební etapy a části architektonických článků ze 4. a případně 3. stavební etapy. Šlo především o části hruškovitých přípor v různých variantách, které byly částí klenby a snad také ostění. Druhá sonda v dnešní předsíni zachytila mohutné zdivo o šířce cca 160 - 180 cm orientované od severu k jihu, které však bylo na obou koncích přerušeno stavbou novogotické předsíne, takže nelze prokázat, že by mělo přímou souvislost s gotickým atriem. V r. 1986 byl proveden urychlený záchranný výzkum u Cihelné brány, kde •stavebník a investor zničil autobagrem v délce 15 - 18 m raně barokní až gotické zdivo na podloží, které tvořilo původně předbraní Vyšehradu na severozápadní straně.

Bořivoj Nechvátal, AÚ ČSAV

PRAHA 2 - NOVÉ MĚSTO

KATEŘINSKÁ ULICE

V letech 1982-83 se prováděl výzkum v prostoru mezi čp. 465/II v Kateřinské ulici a čp. 486/II, tedy v sousedství ulice Na bojišti, jejíž název má původ již v raném středověku. V r. 1179 došlo v těchto místech k bitvě o trůn mezi dvěma Přemyslovci - Soběslavem II. A jeho synovcem Bedřichem. Manželka vítězného Bedřicha Alžběta pak z vděčnosti za jeho vítězství založila na místě bitvy votivní kostelík sv. Jana. Východní část tohoto kostela byla odhalena v r. 1929 R. Hlubinkou, západní polovinu s věží, přiléhající k jejímu západnímu průčelí, zjistil nynější výzkum. Základové zdivo bylo zachováno v celém půdorysu, takže připojíme-li Hlubinkův náčrt, můžeme zrekonstruovat celou původní polohu kostelíka: šlo o pravouhlé jednolodí obdélníkového půdorysu s polokruhovou, patrně jen mírně odsazenou apsidou na východní a hranolovou věží na západní straně s následujícími rozměry stavby: vnější délka lodi 11,6 m, šířka 7,7 m, strana čtvercového půdorysu věže 4,6 m; síla zdiva lodi 92 - 94 cm, zdiva věže 115 cm; šířka základového rozšíření byla velmi různá, někde chybělo vůbec. Otázkou byla empora, neboť existence tribun ve votivních kostelech z 12. stol. je

značně problematická. Nicméně v sondě, položené uvnitř lodi, jsme našli v předpokládaném místě základ pro nosný pilíř v ose kostela. Věž se opírala o západní stranu kostela a byla postavena s lodí současně nebo jen v krátkém časovém odstupu. Částečně bylo zachováno i nadzemní zdivo, a to do výše jedné až tří vrstev kvádrů, pečlivě vytesaných z bělohorské opuky. Několik pohřbů ve vnitřním prostoru věže nepocházelo z doby církevního provozu, nýbrž patrně až z doby třicetileté války. Pouze jeden fragment kostry při jižní straně věže mohl náležet ranému středověku. V době založení Nového Města se kostel dostal dovnitř hradeb a v jeho severovýchodním sousedství umístěná brána byla pojmenována podle jeho patrony - sv. Jana. Za husitských válek byl kostel pobořen, jeho úplný zánik však spadá patrně až do třicetileté války, jak ukázal výzkum.

Helena Olmerová, PSSPPOP

PALACKÉHO NÁMĚSTÍ

Při stavebních pracích na stanici metra Palackého náměstí byla v r. 1984 zjištěna hluboká deprese, která je na severu ohraničená Dittrichovou ulicí a na jihu plochou Palackého náměstí (kóta 195,00 m n. m.). Při bagrování prostoru severně od Palackého pomníku byly zachyceny základy domů v bývalé Podskalské ulici a v hloubce 13 m štěrkopískové podloží a nad ním sídlištní vrstva datovaná do 17. stol. Tatáž situace se opakovala na rohu Gorazdovy ulice a ulice Na Moráni. Existenci středověké kulturní vrstvy na jiných místech nelze vyloučit, ale stavba metra ji nezachytila.

Václav Huml, MMP

VYŠEHRADSKÁ ULICE

V r. 1984 proběhla rekonstrukce kanalizace ve Vyšehradské ulici v úseku Karlovo náměstí - Botičská a v jejím okolí. Při výkopových pracích a hloubení šachtic bylo zachyceno několik úrovní dlažby středověkých komunikací tvořených kompaktními vrstvami drobného říčního štěrku. Nalezená cesta pocházela z doby po založení Nového Města. Pod středověkou dlažbou bylo nalezeno sídliště, překryté vrstvou sterilních splachů, které lze podle zlomků keramiky datovat do 11. až 12. stol. Většina objektů obsahovala zlomky keramiky s kalichovitou profilací okraje. Pouze objekty v jižní a jihozápadní části sídliště obsahovaly též mladší keramiku se vzhůru vytaženými a zduřelými okraji. Osídlení se soustřeďovalo v prostoru křižovatky u Botanické zahrady a v jejím severním sousedství, kolem dnes již neexistující vodoteče. Jeho obyvatelé se zabývali zpracováním železa, jak dokládají nálezy vyhřívacích pecí a strusek. Jižně od křižovatky raně středověké nálezy nepokračovaly; vystřídaly je pravěké zahloubené objekty a sídlištní vrstva z mladší až pozdní doby bronzové - kultury knovízské.

Zvonimír Dragoun, PSSPPOP

PRAHA 5 - ZBRASLAV

ZBRASLAVSKÝ ZÁMEK

V letech 1984-85 probíhal v souvislosti s rekonstrukcí tzv. zámečku v severovýchodní části areálu záchranný výzkum v trasách výkopů inženýrských sítí a v místech nově zřízovaných suterénních prostor. Kromě nálezů pravěkých (neolit, bylanská kultura) byla zachycena zahloubená chata pražského typu s pecí v severovýchodním rohu. Raně středověký horizont přinesl nálezy keramiky 12. - 13. stol. V severní části západního křídla tzv. zámečku bylo odkryto do výše 13 řádek (160 cm) zdivo z vápencových kvádrů s ojediněle dochovanými

zbytky podřezávaného spárování. Torzo románské kamenné stavby, již dříve odhalené stavebně historickým průzkumem, bylo tak zachyceno v podstatně větším rozsahu a dovoluje do těchto míst lokalizovat kamennou zástavbu předcisterciácké etapy vývoje areálu. Z rozebíraných mladších zadržek byla získána početná kolekce cihlových, opukových a pískovcových architektonických fragmentů, pocházejících z gotického kláštera a kostela. Výkop severně od kostela sv. Jakuba zachytil v několika úrovních patrně středověký hřbitov. Z celkového počtu 12 odkrytých pohřbů nepřineslo 11 žádné nálezy. Výjimku tvořil stratigraficky nejstarší hrob, zahloubený do pravěkého sídlištního souvrství, který obsahoval v nohách pohřbeného dítěte hradištní hrnek s nepravidelnou několikanásobnou vlnicí. Sledování výkopů inženýrských sítí potvrdilo základní stratigrafii lokality, existenci hřbitova i na východní a jižní straně kostela sv. Jakuba a v severní části areálu zjistilo i hranu terasy nad starým tokem Berounky.

Zdeněk Dragoun, PSSPPOP

PRAHA 6 - BUBENEČ

ČP. 59

V r. 1985 byl realizován na zahradě čp. 59, jihozápadně od kostela sv. Gotharda, záchranný výzkum, vyvolaný další výstavbou v této oblasti Prahy. Jeho cílem bylo upřesnit rozsah raně středověkého osídlení lokality, zachyceného již výzkumem z r. 1974-75. Archeologickému výzkumu bezprostředně předcházela geofyzikální průzkum (n. p. Geindustria), na základě jehož výsledků byly situovány archeologické sondy. Výzkum přinesl doklady o změnách dispozice zděných objektů 17. stol., objevených geofyzikálním průzkumem, a o parcelaci pozemku. Zděný objekt 17. stol. porušil vrcholně středověký objekt. Objekt s keramikou první poloviny 13. stol. (zduřelé okraje v nepřilíh vyvinuté forně a vzhůru vytažené okraje) byl zahloubený do podloží, složeného zde ze sprašových hlín. V severovýchodní části parcely byla nalezena rovněž keramika první poloviny 13. stol. a zachycen geologický podklad, hrana zlomu, tvořeného skalním výchozem šarecké břidlice. Jihozápadní okraj osídlení středověké vsi Ovenec sahal tedy blíže k vodoteči, na rozdíl od raně středověké části sídliště proti kostelu sv. Gotharda, které bylo umístěno na terase.

Julie Richterová. MMP

PRAHA 6 - RUZYŇ

STARÉ NÁMĚSTÍ

V letech 1983-84 provádělo MMP na této lokalitě záchranný výzkum formou zjišťovací sondáže. Akce pokračovala v r. 1987. Dosud zde byla sledována topografická situace osídlení, především jeho nejstarší fáze, ale i nárůst terénu vesnice od jejího založení. V r. 1983 byly započaty sondy v zahradě čp. 31, bývalé kovárny. Zjištěny byly pouze splachové vrstvy s materiálem z konce 12. až první poloviny 13. stol. Dále byla realizována sondáž na náměstí před čp. 10, kde byl rovněž zachycen značný nárůst terénu s úpravami z období raného novověku (nádobkové i reliéfní kachle) a situace se sídlištními objekty, jámami z konce 12. – počátku 13. stol. V zahradě čp. 6 bylo provedením řezu profilem úvozové cesty sledováno její stáří a dispozice vůči usedlosti; byly doloženy stopy po kolech o rozponu 160 cm. V r. 1984 byla dokončena sondáž v čp. 31 na jílovité podloží s nezměněnou sídlištní situací a materiálem. V zahradě čp. 30, v protilehlém obytném objektu na náměstí k čp. 10, byly položeny sondy, které potvrdily zdejší v průměru 2,50 m mohutné nadloží a přinesly důkazy o vývoji tohoto vnějšího prostoru usedlosti (dláždění dvorka v 15. a 16. stol., pozdější přeměna v zahradu, ale i sídlištní vrstvy ze 14. a 13. stol. a okraj místní komunikace,

zpevněné haťováním). Výzkumem byla získána první určitá představa o rozložení osídlení na lokalitě ve středověku a o jejích složitých geologických i hydrologických poměrech.

Julie Richterová, MMP

PRAHA 8 - ČIMICE

Na jižní straně rybníka na okraji historického jádra vsi Čimic byl dokončen záchranný archeologický výzkum již dříve zkoumaného mladohradištního sídliště. V letech 1983-84 bylo zachyceno 16 sídlištních objektů, z nichž 4 byly plošně prozkoumány. Nejzajímavější z nich je polozemnice s ohništěm a k ní náležející zásobní jámou. Výzkumem se podařilo stanovit rozsah sídliště na jižní straně a určit vzájemnou souvislost mezi nálezy z r. 1971 a 1975-77. Na základě keramických nálezů jsou objekty datovány do období 12. - počátku 13. stol. V r. 1983 probíhala další etapa výzkumu severně od čimického rybníku poblíž středověké tvrze zkoumané v letech 1978-1980. V jihozápadní a severozápadní části areálu s tvrzí bylo nalezeno několik sídlištních objektů (2 polozemnice, sídelní objekty nadzemní konstrukce, zahloubený objekt se zásobní jámou), které byly od okolí odděleny příkopem s palisádou. Plošně jsme odkryli příkop v jihozápadní části areálu, kde bylo možno sledovat průběh vyplétaného plotu. Objekty, datované keramikou do 13. stol., zčásti náležely k budově tvrze, jejíž excentrické umístění bylo zjištěnými objekty vysvětleno. V letech 1983 - 84 se práce dále soustředily na průzkum severní části zahrady, kde jsme kromě sídlištních objektů 14. stol. odkryli obvodové kamenné zdivo obdélníkové dispozice o rozměrech asi 32 x 14 m. Jižní zeď o šířce asi 3 m byla založena na destrukci starších staveb. K nim patřil obdélníkový dům na západní straně zahrady, sledovaný již v r. 1980, a na východní straně obdélníková stavba z kvádrů na maltu s podřezávanými spárami. Plošný odkryv kvádrů stavby obdélníkového půdorysu o délce asi 7 m prokázal, že stavba neměla další přístavby. Její jižní strana byla stržena při hloubení severní části vodního příkopu, který tvořil opevnění středověké tvrze. Podle nálezů keramiky z příkopu a zasypu nad zdivem lze zánik kvádrů stavby datovat do druhé poloviny 13. stol. Po demolici domu čp. 2 při jižní straně čimické návsi byl prozkoumán jeho dvorek. Zde jsme odkryli polozemnici oválného tvaru o 0 3,5 m s kamennou plentou po obvodu. Obvodové lomové, na hlínu kladené zdivo polozemnice bylo na západní straně přerušeno vchodem. Další otvor ve zdivu na východě umožňoval přístup k zásobní jámě, která zřejmě tvořila součást objektu. Další zásobní jáma byla na jeho západní straně.

Václav Huml, MMP

PRAHA 9 - HOSTAVICE

R. 1986 byla stavbou porušena větší část středověkého osídlení na severovýchodním okraji Hostavic. Výstavba inženýrských sítí zničila nebo porušila řadu sídlištních objektů. Na ploše 6 x 20 m byly odkryty sídlištní jámy a množství kulových jamek s nálezy 13. stol. (zduřelé okraje). Významnější objekt představuje torzo rozměrnějšího zahloubeného objektu, obloženého kamennou plentou se zachovanými stupni po schodišti a vstupní šíjí. V zásypu byla nalezena keramika poloviny 13. stol. a přímo v základech plenty část železného srpu a bronzová záušnice velkého průměru.

Julie Richterová, MMP

PRAHA 9 – VINOŘ

VELKÉ A MALÉ HRADIŠTĚ

V r. 1983 byl proveden geodeticko-topografický průzkum obou poloh slovanského hradiště, dosud podrobněji nezkoumaných. Geodeticko-topografický průzkum a povrchový sběr vyústil ve zpracování materiálu z rozdělené plochy hradiště do sběrných úseků a jejich nákresu a především ve spolupráci s AÚ ČSAV ve vypracování polohopisných a výškopisných plánů hradiště. Plán v měřítku 1:500 přesně zobrazuje terénní reliéf. V r. 1984 bylo provedeno v rámci programu povrchového průzkumu geofyzikami měření ve spolupráci s n. p. Geofyzika na Velkém hradišti. Byl zde zachycen kvadratický objekt, jehož bližší interpretaci jako kostela, tvrze nebo dvora, z nichž posledně jmenované uvádějí písemné prameny, může podat jedině plošný archeologický výzkum.

Julie Richterová, MMP

PRAHA 10 - HOSTIVAŘ

KOSTEL SV. JANA KŘTITELE

Sledováním výkopu po obvodu románského kostela v r. 1985 bylo zjištěno jeho základové zdivo lomového charakteru s nepravidelným, maximálně 10 cm širokým předzákladem. U jižní stěny kostela byla zachycena pískovcová náhrobní deska o rozměrech 226 x 70 x 10 - 18 cm, zasahující pod předzáklad a avizující tak existenci pohřbu staršího než kostel. Nehluboký výkop narušil jinak jen hřbitovní horizont, podloží nebylo dosaženo. Předzáklad kostela byl zjištěn ve výšce 243,28 m, náhrobní deska 242,91 m n. m.

Zdeněk Dragoun, PSSPPOP

PRAHA 10 - KRÁLOVICE

HRADIŠTĚ U SV. MARKÉTY

V letech 1984 - 85 byl v areálu hradiště včetně předhradí proveden povrchový průzkum, sběry v rozvržených úsecích a geodeticko-topografický průzkum, zpracovaný do schematického i podrobného polohopisného a výškopisného plánu v měřítku 1:500 a 1:1000. Kumulace keramických nálezů naznačuje určité polohy, kam se soustředí budoucí geofyzikální měření. Podrobná dokumentace, dosažená metodou komplexního povrchového průzkumu, by měla shromáždit (stejně jako v případě VINOŘE) veškeré údaje o geomorfologické a sídelně topografické situaci na hradišti, trvajícím až do období vrcholného středověku. Získané informace již nyní podávají určitý obraz o rozložení osídlení na hradišti a o jeho rámcovém zařazení a představují důkladnou přípravu na eventuální archeologický výzkum.

Julie Richterová, MMP

PRAHA 10 - MALEŠICE

REKTORSKÁ ULICE

V r. 1984 byl pracovníky 00 VB v Praze 10 - Malešicích oznámen nález lidských kostí v blízkosti nároží ulic Rektorské a Na univerzitním statku. Při záchranném výzkumu bylo zjištěno, že zde byly porušeny nejméně tři hroby, mělce uložené pod terénem severně od výklenkové kaple z doby po polovině 18. stol. Vzhledem k těmto okolnostem náleží hroby padlým z bitvy u Stěrbohol 6. 5. 1757.

Zvonimír Dragoun, PSSPPOP